

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ

I. МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна “Філософські проблеми наукового пізнання” викладається для магістрів усіх спеціальностей в обсязі 2 кредитів (108 годин). Матеріал подано відповідно до основних позицій, що склалися в історії філософії і в сучасній філософії. Курс торкається найважливіших філософських проблем науки, методологічних шкіл і напрямів. Опанування дисципліни охоплює сполучення історико-філософських, системних, логічних підходів і водночас у своїх завершальних розділах передбачає вихід на використання філософії і методології у процесах розв’язання дослідницьких завдань в галузі природничих, технічних і соціально-гуманітарних дисциплін.

Мета вивчення даної дисципліни:

- сформувати знання студентів-магістрів усіх спеціальностей у галузі філософії і методології науки,
- ознайомити студентів-магістрів з практичним застосуванням науково-методологічних знань у професійній діяльності,
- опанувати змістовні концепти основних історико-філософських напрямів сцієнтистського та науково-світоглядного спрямування,
- надати магістрантам основні методологічні прийоми та підходи у формуванні основ наукових досліджень.

Завдання дисципліни – сформувати основи наукової методології для практичного застосування в науково-дослідній діяльності.

Після вивчення дисципліни студент повинен

ЗНАТИ:

- основні теоретичні положення філософії науки, мати поняття про предмет, методи, завдання філософії науки;
- історію взаємодії філософії і науки;
- роль філософії науки у сучасному житті;
- особливості природничого та гуманітарного знання, в тому числі у конкретних дисциплінах і використовуваних методах;
- сучасні теорії розвитку наукового знання;
- і розуміти природу кризи наук, що періодично виникають, і необхідність прийняття нових парадигм у науковому знанні;

УМІТИ:

- реконструювати пізнавальні методи, категоріальні схеми,
- працювати з науковими матеріалами у напрямку їх узагальнення і філософської інтерпретації,
- застосовувати у науковій діяльності категоріальний апарат філософії, а також будь-якої іншої галузі знання, доводячи їх до рангів дослідницьких інструментів.

II. ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ **«ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ»**

Тема 1. Філософія, наука, методологія: аспекти взаємодії
Двозначність визначення науки. Розмежування наукового і ненаукового знання. Історичний вимір науки. Час та місце народження науки. Міф, технологія, наука. Історична типологія стосунків філософії і науки. Наука і релігія. Наука як соціальний інститут. Етичні настанови науки. Наука і суспільство
Мета і предмет філософії науки. Основні аспекти філософського вивчення науки.

Тема 2. Гносеологічні і структурні особливості наукового знання (ч. 1)
Функції наукового дослідження: опис, пояснення, передбачення, обґрунтування, доказ. Розрізнення емпіричного і теоретичного: факт і теорія. Структура емпіричного дослідження. Структура і функції наукової теорії. Аксиоматичний та гіпотетико-дедуктивний зразки побудови теорії.

Тема 3. Гносеологічні і структурні особливості наукового знання (ч. 2)
Загальнонаукові методи: індукція і дедукція, аналіз і синтез, абстрагування і узагальнення. Методи припущення: ідеалізація, аналогія, гіпотеза. Проблема істини у філософії науки. Питання про сутність техніки. Проблема співвідношення науки і техніки.

Тема 4. Методологічні новації античності
Реконструкція міфологічного мислення. Раціоналізація античної філософії. Перші зразки абстрагування та ідеалізації (Піфагор, Евклід). Метафоричне смислоутворення античної натурфілософії. Методологічна реконструкція майєвтики Сократа, теорії Платона, аналітики Аристотеля.

Тема 5. «Суверенітет» наукового методу
Методологічні настанови мислителів Середніх віків. Пошук методу в епоху Відродження. Гносеологічна революція доби новоевропейської філософії. Визволення «органона» в науково-методичних проектах Ф. Бекона, Т. Гоббса. «Натурфілософія» Галілея і Ньютона. Версії раціоналізму Декарта і Ляйбніца. Теорія пізнання Канта.

6. Основи наукової раціональності

Породження метафізикою позитивізму (Конт). Відображення діалектики Гегеля в теоріях Дарвіна і Маркса. Онтологічні основи науки. Проблема редуccionізму. Ідеал науковості. Релятивізм наукового знання.

7. Динаміка наукового знання

Ідея кумулятивізму знання. Неопозитивістська концепція науки. Методологічний фальсифікаціонізм К. Поппера. Концепція наукових революцій Т. Куна. Тематичний аналіз науки Дж. Холтона. Еволюціоністська модель розвитку науки (Тулмін, Хукер, Хахлвег та ін.).

8. Критика науки

Теорія «онтологічної відносності» В. Куайна. Методологія науково-дослідних програм І. Лакатоса. Анархічна епістемологія П. Фейєрабенда. «Строга наука» Е. Гуссерля. Герменевтика «наук про дух» Г.-Г. Гадамера.

9. Сучасні тенденції і суперечності розвитку техногенної цивілізації

Структура і функція наукового товариства (школи). Науковий етос та орієнтації вченого. Наука і суспільство. Глобальні кризи і проблема цінності науково-технічного прогресу. Людина як елемент у системі техніки. Проблема заміни людини в техніці. Глобалізація технічної системи. Нові технології та перспективи людини.

III. ПИТАННЯ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК

1. Проблема визначення науки.
2. Розмежування наукового і ненаукового знання.
3. Міф, технологія, наука.
4. Етичні настанови науки. Наука і суспільство.
5. Функції наукового дослідження.
6. Розрізнення емпіричного і теоретичного: факт і теорія.
7. Загальнонаукові методи.
8. Проблема істини у філософії науки.
9. Проблема співвідношення науки і техніки.
10. Ідеал науковості і проблема редуccionізму.
11. Релятивізм наукового знання.
12. Ідея кумулятивізму знання.
13. Позитивістська концепція науки та метафізики.
14. Еволюціоністська модель розвитку науки.
15. Концепція наукових революцій.

IV. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Войшвилло Е.К., Дегтярев М.Г. Логика как часть теории научного познания и методологии: Фундаментальный курс: Учеб. пособие: В 2 кн. – М.: Знание, 1994. – Кн. 1 – 2.
2. Горюнов В.П., Гавришин В.К. Философия науки и техники: Конспект лекций. – С.Пб: Изд-во Михайлова В.А., 2000. – 48 с.
3. Ильин В. В. Критерии научности знания. – М.: Знание, 1989. – 246 с.
4. Канке В.А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. – М.: ПРИОР, 2000. – 412 с.
5. Лешкевич Т.Г. Философия науки: традиции и новации: Учебное пособие. – М.: ПРИОР, 2001. – 413 с.
6. Липский Б.И. История и методология науки: Феномен специализированного познания. – С.Пб: Изд-во СПбГУ, 2004. – 428 с.
7. Пашков Ф.Е., Шубин В.И. Выдающиеся творцы неклассической физики. Страницы истории. – Д.: Вид-во ДУИТ, 1998. – 174 с.
8. Современная философия науки. – М.: Наука, 1994. – 254 с.
9. Томпсон М. Философия науки. – М.: Фаир-Пресс, 2003. – 304 с.
10. Философия и методология науки: В 2-х ч. / Под ред. В.И. Купцова. – М.: Знание, 1996. – Ч.1. – 248 с.
11. Философия и методология науки: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под ред. В.И. Купцова. – М.: Знание, 1996.– 244 с.
12. Шаповалов Е.А. Курс лекций по философии техники. – С.Пб.: Изд-во СПбГУ, 1998. – 348 с.
13. Шубин В.И., Пашков Ф.Е. Культура. Техника. Образование. – Д.: Вид-во ДУИТ, 1999. – 193 с.
14. Юдин Э.Г. Методологический анализ как направление изучения науки. – М.: Знание, 1986. – 248 с.